

قبر

در مورد قبر مطالب متنوعی در آموزه های دینی مطرح شده است که به اهم آن ها در این مقاله اشاره می شود.

فهرست مندرجات

- ۱ - تعریف قبر
- ۲ - احسان انسان در قبر
- ۳ - سؤال در قبر
- ۴ - فشار قبر و عوامل ایجاد آن
- ۵ - عوامل از بین رفتن فشار قبر
- ۶ - زنانی که عذاب قبر از آنها برداشته می شود
- ۷ - قبله قرار دادن قبر پیامبر
- ۸ - دفن غیر مسلمان در قبرستان مسلمان
- ۹ - قم زدن یا راه رفتن روی قبر
- ۱۰ - پانویس
- ۱۱ - منبع

تعریف قبر

واژه قبر در بسیاری از روایات به معنای برزخ است و منظور از فشار قبر یا سؤال و جواب نکیر و منکر در شب اول قبر شب اول انتقال انسان از این دنیا به عالم برزخ است. در نتیجه اول شبی که انسان از دنیا رفته شب اول برزخ (قبر) او حساب می شود و آن چه که مربوط به فشار قبر و سؤال و جواب و عذاب برزخی است، مربوط به شب اول مرگ آدمی است در نتیجه اگر کسی را حیوانت درنده بخورند یا در دریا غرق شود و... از شب اول قبر معاف نمی شود. لازم به توضیح است که این توجیه (قبر به معنای برزخ) از واژه قبر در تضاد با روایاتی مانند نماز لیلۃ الدفن خواهد بود؛ چرا که این گونه روایات ناظر به جنبه های حداکثری مسائل و حوادث و رخدادها است؛ زیرا که هم در گذشته و هم در دنیای کنونی اکثر قریب به اتفاق انسان هایی که از دنیا می رفتند و می روند با فاصله کوتاهی به خاک سپرده می شوند و شب اول قبر آنها با شروع عالم برزخ فاصله چندانی ندارد.

احسان انسان در قبر

دنیای بعد از مرگ، دنیای ناشناخته ای است؛ زیرا آنانی که به این سفر رفته اند، به طور عادی مجال بازگشت و یا ارائه آن چه دیده اند را ندارند. بر این اساس، اصلی ترین راه شناخت ما از مرگ و بعد از آن، گفتار خداوند و یا پیشوایانی است که به درستی سخن آنان اعتماد داریم. پیامبر اکرم (ص)، در مورد وضعیت انسان بعد از مرگ و جای گرفتن در قبر می فرماید: قبر یا باغی از باغ های بهشت است و یا گودالی از گودال های جهنم. [۱] بحار الانوار، ج ۶، ص ۲۷۵

مشابه چنین روایتی، از امامان معصوم (ع) نیز نقل شده است.

[۲] بحار الانوار، ج ۶، ص ۲۱۴.

بر اساس روایات، دو فرشته ای که برای پرسش و پاسخ، به مرده خوابیده در قبر مراجعه می کنند، از جلوه های متفاوتی برخوردارند. اگر آن مرده، فرد نیکی باشد، فرشتگان، بشیر و "بشیر" و "بشیر" نامیده می شوند.

[۳] بحار الانوار، ج ۵۶، ص ۲۳۴.

که مفهوم بشارت در نام آنان نهفته است، اما اگر شخص ساکن در قبر، فرد ستمکار و گنه کاری باشد، نامشان "نکیر" و "منکر" است که ناشناسی و رمزآلود بودن را می توان از نامشان برداشت کرد.

این جا است که در دعا می خوانیم: "أَدْرَأُ عَنِّي مُنْكَرًا وَ نَكِيرًا وَ أَرُ عَيْنِي مُبَشِّرًا وَ بَشِيرًا؟"
[۴] بحار الانوار، ج ۹۵، ص ۳۹۲.

خدايا! نکیر و منکر را از من دور کرده و به جای آن دو، بشیر و میشیر را به من بنمایان!
یقیناً رفتار و کردار انسان ها در دنیا است که مشخص کننده وضعیت او در قبر خواهد بود.

احساس او نیز تابع جایگاهی است که برای او در نظر گرفته شده است و طبیعی است افرادی که در باغ بهشتی قرار گرفته و از جانب فرشته بشارت، مورد استقبال قرار می گیرند، در مقایسه با افرادی که در گودال های جهنم گرفتار آمده و با فرشتگانی که یاد آور عذابند، رو برو می شوند، از احساسات یکسانی برخوردار نباشند. همان طور که گفته شد وضعیت انسان در قبر، تابع رفتارهای او در دنیا است که با مرگ خاتمه یافته است و بر این اساس، او توانایی تغییر وضعیت خود را ندارد مگر آن که در دنیا یادگار های نیکی برجای گذاشته که اثر آن تا بعد از مرگ او نیز ادامه پیدا کند که در این فرض، می توان امید به بهبود وضعیتش در قبر داشت.

پیامبر اکرم (ص) در این زمینه می فرماید: هنگامی که فرد با ایمانی از دنیا می رود، دست او جز از سه چیز کوتاه می شود:

۱. صدقه جاریه، یعنی هر چیزی که آثار نیک آن در طول زمان ادامه داشته باشد؛ مانند ساختن مسجد، بیمارستان، مدرسه.
۲. دانشی که حتی بعد از مرگ او، سودش به دیگران برسد.
۳. فرزند نیکوکاری که (یادگاری از تربیت صحیح او بوده و) برایش دعا کند.

[۱۵] بحار الانوار، ج ۲، ص ۲۲.

آری! اگر فردی، چنین یادگار هایی از خود برجای گذارد، ممکن است که وضعیتش در قبر بهبود یافته و عذابش تبدیل به ثواب شود.

روایت دیگری از پیامبر (ص) ایشان می فرماید: عیسی مسیح (ع)، روزی از کنار قبری گذر نمود که ساکن آن در حال عذاب بود. سپس بعد از گذشت یک سال، دوباره مسیرش به همان قبر برخورد کرده و مشاهده نمود که دیگر عذابی در کار نیست. او دلیل چنین تغییری را از خداوند جویا شده و از طرف پروردگار به او وحی آمد که ای روح خدا! فرزند نیکی از این شخص، به سن رشد رسیده که آن فرزند، جاده ای را تعمیر کرده و یتیمی را زیر سرپرستی خود قرار داد و من این مرده را به خاطر کردار نیک فرزندش بخشیدم.

[۱۶] بحار الانوار، ج ۶، ص ۲۲۰، حدیث ۱۵.

سؤال در قبر

انسانی که از دنیا می رود به عالمی به نام **برزخ** وارد می شود و او را در خانه ای به نام قبر وارد می کنند و در قبر از عقاید و اعمال کلی پرسیده می شود. به میّت می گویند: خدایت که بود، پیغمبرت که بود، چه دینی داشتی؟ این را از هر فردی خواه مؤمن و خواه کافر و غیر مسلمان می پرسند، مگر از بچه های نابالغ، دیوانه و کم عقل؛

[۱۷] دستغیب، سید عبدالحسین، ۱۰۰۰ سؤال، ص ۳۳ و ۳۴

[۱۸] قرآنی، محسن، تلخیص اصول عقاید، ص ۱۷۴

دو **ملک** به نام «**نکیر**» و «**منکر**»، از انسان مواردی را سؤال می کنند که حضرت **امام سجاد (ع)** در این باره می فرماید: اولین سؤال آن دو فرشته این است که آیا خدا را پرستش می کردی یا مشرک بودی؟ دوم این که از پیامبر و مکتب و دین و کتب (قرآن) سؤال می شود؛ سوم این که از رهبری و ولایت می پرسند که کدام رهبر (حق یا باطل) را تقویت و یا تضعیف می کردی؟ چهارم این که از عمر می پرسند که در چه راهی مصرف کردی؟ پنجم این که از مال و درآمدها می پرسند که از چه راهی به دست آوردی و در چه راهی مصرف نمودی؟ بعد در ادامه می فرمایند: خودتان را برای پاسخ گویی به سوالات شب اول قبر آماده نمایید.

[۱۹] بحار الانوار، ج ۶، ص ۲۲۳.

فشار قبر و عوامل ایجاد آن

فشار قبر یکی از حقایق است که مؤمنان به آن اعتقاد دارند. منظور از قبر، قبر ظاهری افراد نیست؛ زیرا در مکانی که میت دفن می شود هیچ تغییری ایجاد نمی شود، علاوه بر این که عده ای به گونه ای می میرند که جسد آنان از بین می رود و یا هرگز دفن نمی شوند تا آن که بدن شان از بین می رود.

در روایتی از **امام صادق (ع)** از حال شخصی پرسیده می شود که بعد از کشته شدن همچنان بدنش بر "دار" باقی است، آیا چنین شخصی **عذاب قبر** دارد؟ حضرت فرمود: بله.

[۲۰] بحار الانوار، ج ۶، ص ۲۴۱.

بنابراین **فشار قبر** برای هر نوع مردنی قابل تصور است. در مورد **فشار قبر**، برخی از اعمال است که باعث **فشار قبر** می شود و برخی از اعمال است که **فشار قبر** را از بین می برد.

در روایت وارد شده است که بیشترین علتی که انسان به **عذاب قبر** مبتلا می شود؛ به دلیل **سخن چینی** و **بخلقی** و بی مبالاتی به **نجاست بول** (ادرار) است.

[۲۱] صدوق، محمد بن علی، اعتقادات، حسنی، ص ۶۹، اسلامیه، تهران، ۱۳۷۱ ش.

در روایت دیگر از رسول خدا (ص) نقل شده است: «**عذاب قبر** به سزای **سخن چینی**، **غیبت** و **دروغ** است».

[۲۲] مجلسی، محمد باقر، بحار الانوار، کمره ای، محمد باقر، ج ۲ (جلد شانزدهم بحار)، ص ۱۶۲، اسلامیه، تهران، ۱۳۶۴ ش.

عوامل از بین رفتن فشار قبر

- شکی نیست که بین **اعمال** و **پاداش** یا **کیفر اخروی** رابطه مستقیمی وجود دارد هم چنین بین **اعمال** ما و **فشار قبر**، از این رو انسان می توان کارهایی را انجام دهد تا این که از **فشار قبر** ایمن باشد که در این جا با توجه به روایت به چند مورد از آن اشاره می کنیم:
۱. **امام صادق (ع)**: هر چیزی قلبی دارد و قلب قرآن **سوره یاسین** است. کسی که آن را قرائت کند از **فشار قبر** ایمن خواهد بود، و ...
  - [۲۳] صدوق، محمد بن علی، ثواب الاعمال، بندریگی، ص ۲۲۳، اخلاق، قم، ۱۳۷۹ ش.
  ۲. **امام باقر (ع)**: کسی که بر **تلاوت سوره زخرف** مداومت نماید، **خداوند** در قبر، او را از حشرات و حیوانات سمی زمین و **فشار قبر** ایمن می نماید تا زمانی که در پیشگاه **خداوند** حاضر شود.
  - [۲۴] صدوق، محمد بن علی، ثواب الاعمال، بندریگی، ص ۲۲۳، اخلاق، قم، ۱۳۷۹ ش.
  ۳. **امام صادق (ع)**: کسی که بین ظهر پنجشنبه تا ظهر جمعه از دنیا برود، **خداوند** او را از **فشار قبر** ایمن می گرداند.
  - [۲۵] صدوق، محمد بن علی، ثواب الاعمال، بندریگی، ص ۲۲۳، اخلاق، قم، ۱۳۷۹ ش.
  ۴. منصور بن حازم می گوید: از **امام صادق (ع)** پرسیدم پاداش کسی که چهار بار **حج** به جا آورده چیست؟ فرمود: ای منصور کسی که چهار بار **حج** به جای آورد هرگز **فشار قبر** نمی نبیند.

[۱۶] صدوق، محمد بن علی، من لا یحضره الفقیه، ج ۲، ص ۲۱۷، جامعه مدرسین، قم، ۱۴۱۳ ق.

۵ امام باقر (ع) در ضمن بیان اثرات زیارت امام حسین (ع) می فرماید: زیارت امام حسین باعث ایمن بودن زائر از عذاب قبر می شود.

[۱۷] محدث نوری، مستدرک الواسع، ج ۱۰، ص ۳۱۰، مؤسسه آل البیت، قم، ۱۴۰۸ ق.

در پایان یاد آور می شویم که اگرچه عذاب قبر بسیار رنج آور و سخت است، ولی همین فشار و عذاب قبر، کفار ه گناه مؤمنان است تا در قیامت و هنگام رسیدگی به اعمال، از گناهان آنان کاسته شده باشد.

در روایت متعددی به این حقیقت اشاره شده است؛ از امیر مؤمنان (ع) نقل شده است که رسول خدا (ص) فرمود: فشار قبر برای مؤمن کفار ه نعمت هابی است که تباه کرده است.

[۱۸] ثواب الاعمال، بندریگی، ص ۴۲۵

زنائی که عذاب قبر از آنها برداشته می شود

گروهی از زنان هستند که عذاب قبر از آنها برداشته می شود و با حضرت زهرا (س) محشور می شوند این مطلب مطابق با روایتی است که از امام صادق (ع) در کتاب «سائل الشیعه» از «کتب ورام» نقل شده است.

البته این روایت در «مجموعه ورام» وجود نداشته، بلکه در «ارشاد القلوب دلیلی» موجود است و با توجه به این که در روایت قبلی کتب «ارشاد» از «مجموعه ورام» نقل شده، ممکن است مؤلف «سائل الشیعه» گمان کرده که این روایت نیز در ادامه همان روایت سابق و به نقل از «مجموعه ورام» است و بر همین اساس، مستقیماً این روایت را به کتب ورام مستند کرده باشد.

به هر حال، متن این روایت این گونه می باشد: «قال و قال (ع) ثلاث من النساء یزفع الله عنهن عذاب القبر و یكون محشرهن مع فاطمة بنت محمد (ص) امرأة صبرت علی غیرة زوجها و امرأة صبرت علی سوء خلق زوجها و امرأة و هبت صدقها لزوجها یعطی الله کل واحد منهن ثواب ألف شویب و یکتب لکل واحد منهن عبادة سنة».

[۱۹] حر عاملی، محمد بن الحسن، وسائل الشیعه، ج ۲۱، ص ۲۸۵، ح ۲۷۰۹۹، مؤسسه آل البیت، قم، ۱۴۰۹ ق

سه گروه از زنان هستند که خداوند عذاب قبر را از آنان برداشته و در روز قیامت، با فاطمه دختر پیامبر (ع) محشور خواهند شد:

اول. زنی که بر غیرت و رزی شوهرش صبر پیشه کند.

دوم. زنی که بد اخلاقی شوهرش را تحمل کند.

سوم. زنی که مهر به اش را به شوهرش ببخشد.

خداوند به هر کدام از آنان ثواب هزار شهید را داده و برای هر کدامشان، عبادت یک سال را خواهد نوشت.

در نهایت باید توجه داشت که این روایت، باید با توجه به دیگر آموزه های اسلامی مورد استناد قرار گیرد.

قبله قرار دادن قبر پیامبران

با توجه به روایتی که در ذیل بیان می شود برخی از ظاهر گرایان و قشریون بر این باورند که نماز خواندن رو به قبله و در سمت قبر معصومین و پیامبران حرام است از این رو به بررسی این روایت می پردازیم.

در روایت متعددی از پیامبر اکرم (ص) وارد شده است که آن حضرت فرمودند: «لا تتخذوا قبوری قبلة و لا مسجداً فإن الله لعن اليهود حیث اتخذوا قبور أنبیائهم مساجد»

[۲۰] حر عاملی، وسائل الشیعه، ج ۳، ص ۲۳۵

یعنی: «قبر مرا قبله خود و سجده گاه خود قرار ندهید و به قبر من سجده نکنید، خداوند یهود و نصارا را لعنت کند که قبر پیامبران خود را سجده گاه خود قرار داده بودند.» منظور این روایت کاملاً روشن است و بیان می کند آنچه حرام است و یهود به خاطر آن مورد لعن پیامبر اکرم (ص) قرار گرفتند این است که آنان قبر پیامبران خود را قبله قرار داده و به سوی آن نماز می خوانند و الا صرف نماز خواندن در کنار قبر یا رو به قبر هیچ اشکالی ندارد؛ زیرا ما می دانیم در حجر اسماعیل در مسجد الحرام بهترین جا برای نماز خواندن است و نماز در آن افضل است، در حالی که قبر حضرت اسماعیل و پیامبران دیگری در آن قرار دارد. پس صرف نماز خواندن در کنار قبرها و یا قرار دادن قبوری در داخل مسجد اشکالی ندارد و آن چه حرام است این است که قبر را قبله قرار داده و همانند بت به سوی آن سجده کنند.

[۲۱] مجلسی، محمد باقر، بحار الأنوار، ج ۷۹، ص ۵۶

استاد سبحانی در توضیح این روایت فرموده اند: «و المراد من قوله «مسجداً» بقرینه قوله «قبلة»، هو السجود علیه تعظیماً»

[۲۲] سبحانی، جعفر، فی ظل اصول الاسلام، ص ۲۱۷

یعنی: به قرینه «قبلة» روشن می شود که مراد از «مسجداً» این است که به خاطر تعظیم قبر به آن سجده شود؛ بنا بر این روایت چنین سجده کردنی را که در حقیقت نوعی بت پرستی است نفی کرده است.

دفن غیر مسلمان در قبرستان مسلمان

بر طبق احکام اسلامی دفن میت غیر مسلمان در قبرستان مسلمانان و دفن مسلمان در قبرستان کفار اشکال دارد و جایز نیست.

و هم چنین جایز نیست اولاد کفار در قبرستان مسلمانان دفن شود. بلکه اگر میت کافر و مسلم مشتبه شود، همه را در مقبره مسلمانان دفن می کنند. و هر گاه کافر را در مقبره مسلمانان یا مسلمانان را در مقبره کفار دفن کردند، نیش قبر جایز است، به جهت این که کافر حرمت ندارد و مقتضای حرمت مسلم این است که با کفار نباشد.

[۲۳] الغایة القصوی فی ترجمة العروة الوثقی، ج ۱، ص ۲۵۴

[۲۴] مفتاح الکرامة فی شرح قواعد العلامة (ط-الحدیثة)، ج ۴، ص ۲۷۴

[۲۵] إشتهاردی، مدارک العروة، ج ۸، ص ۳۴۱

قدم زدن یا راه رفتن روی قبر

در خصوص قدم زدن یا راه رفتن روی قبر، نظر مراجع عظام تقلید بدین شرح است. دفتر حضرت آیت الله العظمی سیستانی (مدظله العالی):

معروف کراہت آن است.
دفتر حضرت آیت الله العظمی خامنه ای (مدظله العالی):
راه رفتن بر قبر بدون ضرورت مکروه است. کفاره ای ندارد.
دفتر حضرت آیت الله العظمی مکارم شیرازی (مدظله العالی):
حرام نیست، ولی بهتر این است که روی قبر مؤمنان راه نروند.

پاتویس

۱. [↑ بحار الانوار، ج ۶، ص ۲۷۵](#)
۲. [↑ بحار الانوار، ج ۶، ص ۲۱۴](#)
۳. [↑ بحار الانوار، ج ۵۶، ص ۲۳۴](#)
۴. [↑ بحار الانوار، ج ۹۵، ص ۳۹۲](#)
۵. [↑ بحار الانوار، ج ۲، ص ۲۲](#)
۶. [↑ بحار الانوار، ج ۶، ص ۲۲۰، حدیث ۱۵](#)
۷. [↑ دستغیب، سید عبدالحسین، ۱۰۰۰ سؤال، ص ۳۳ و ۳۴](#)
۸. [↑ قرآنتی، محسن، تلخیص اصول عقاید، ص ۱۷۴](#)
۹. [↑ بحار الانوار، ج ۶، ص ۲۲۳](#)
۱۰. [↑ بحار الانوار، ج ۶، ص ۲۴۱](#)
۱۱. [↑ صدوق، محمد بن علی، اعتقادات، حسنی، ص ۶۹، اسلامی، تهران، ۱۳۷۱ ش.](#)
۱۲. [↑ مجلسی، محمد باقر، بحار الانوار، کمره ای، محمد باقر، ج ۲ \(جلد شانزدهم بحار\)، ص ۱۶۲، اسلامی، تهران، ۱۳۶۴ ش.](#)
۱۳. [↑ صدوق، محمد بن علی، ثواب الاعمال، بندریگی، ص ۲۲۳، اخلاق، قم، ۱۳۷۹ ش.](#)
۱۴. [↑ صدوق، محمد بن علی، ثواب الاعمال، بندریگی، ص ۲۲۳، اخلاق، قم، ۱۳۷۹ ش.](#)
۱۵. [↑ صدوق، محمد بن علی، ثواب الاعمال، بندریگی، ص ۲۲۳، اخلاق، قم، ۱۳۷۹ ش.](#)
۱۶. [↑ صدوق، محمد بن علی، من لا یحضره الفقیه، ج ۲، ص ۲۱۷، جامعه مدرسین، قم، ۱۴۱۳ ق.](#)
۱۷. [↑ محدث نوری، مستدرک الوسائل، ج ۱۰، ص ۳۱۰، مؤسسه آل البيت، قم، ۱۴۰۸ ق.](#)
۱۸. [↑ ثواب الاعمال، بندریگی، ص ۴۲۵](#)
۱۹. [↑ حر عاملی، محمد بن الحسن، وسائل الشیعة، ج ۲۱، ص ۲۸۵، ح ۲۷۰۹۹، مؤسسه آل البيت، قم، ۱۴۰۹ ق](#)
۲۰. [↑ حر عاملی، وسائل الشیعة، ج ۳، ص ۲۳۵](#)
۲۱. [↑ مجلسی، محمد باقر، بحار الأنوار، ج ۷۹، ص ۵۶](#)
۲۲. [↑ سبحانی، جعفر، فی ظل اصول الاسلام، ص ۲۱۷](#)
۲۳. [↑ الغایة القصوی فی ترجمة العروة الوثقی، ج ۱، ص ۲۵۴](#)
۲۴. [↑ مفتاح الكرامة فی شرح قواعد العلامة \(ط-الحدیثة\)، ج ۴، ص ۲۷۴](#)
۲۵. [↑ اشتهازی، مدارک العروة، ج ۸، ص ۳۴۱](#)

منبع

سایت اسلام دنیا